

Mellékletek

Az alábbi melléklet olyan dokumentumokat, térképeket és szövegek átiratait tartalmazza, amelyek kiegészítik a dolgozatban leírtakat.

A szentháromsági unitárius fatemplom leírása az 1803-as püspöki vizitáció szerint

A Templomnak és Parochiának duplás Fundussa, a' Felső utzában a Felszegen, melynek szomszédjai nap keletről a' Falu utzája, Délről egy mezőre kijáró szoross sikátor, nap nyugpról a' mező, északról a' Gál Márton Jószágá, mellyet Beretzki Istvántól vásárolt. Ezen szomszédosított Fundus bé kerítve találtatott sövényből font kertel. Bójároja vagyon nap keletről egy nagyobb más kisebb fasorkos, zár nélkül való gyenge fenyő deszka kapukon, délről a' sikátor felől vagyon egy fa sorkos és záros deszka ajtó. Ezen Fundusnak Dél felől való részén való oldala előtt vagyon sendeljel fedett, tserefa lábakra és talpakra épület, oldalára nézve félig fel deszkával bé pakolt vagy borított tornázt ajtó nélkül, melyek szemöldöke felett ez az Írás olvastatik: 1798. Nagy Ger. Dé. Csim. Orb. Gy. Vagynak ezen tornáztban kar nélkül való két fenyő deszkából készült padokis. Ezen tornáztból nyílik egy régi fenyő deszkából való vas sorkos és záros ajtó a' Templomba, mellyett onbarakott vagy foglalt kerek karikából való négy üveg ablakok világosítnak. Kettején farostélj is vagyon. Mennyezete veres, kék és fejér színekkel festett virágokkal ékesített. Az asszonyok székei felett való közép táblán ilyen írás olvastatik: Laudate Deum Mulieres et Virgines Psal. CIXLVIII 1791^{dik} Esztendőben. Ezen írást más ilyen írás vészi körül: Szent Geritzéi Asztalos Imre Márton tsinálta a' Szent Háromsági Unitária Ecclesia számára Beretzki Sámuel Curátorságában. Vagyon ezen Templomnak nap nyugot felől való végibe egy tserefa lábakon 's talpakon álló sokféle színű festékekkel tizfrázott deszkákkal borított, a' legények számára szolgáló kar, tserefa gradittsával együtt. Vagyok Észak felől tserefa lábakra épült deszkával bé borított kéke fejéres babos kartonnal bé húzott Prédikáló szék, a' kartonra fekete selyemmel ilyen írás vagyon varva: T. Beretzki Istvánné Máté Kata adta Isten ditsősségére 1790. Ezen Prédikáló szék felett vagyon egy Korona külömb külömb festékekkel ki festve, melyek fél tángyér formájú fél felé álló párkányán ez az írás olvastatik: Szent Geritzei Imre Márton tsinálta ezt a Koronát 1790^{be}, az allyán kívül a' két párkány között ez az írás olvastatik: Isten ditsősségére tsináltatták ezt a' Koronát a Sz. Háromsági Unitária Ecclesia számára Keresztesi József és Keresztesi István és Miklós. A belső kerületin belől felől ez az írás olvastatik: Légy hív mind halálíg és néked adom az Életnek Koronáját. A' Prédikáló szék előtt vagyon egy fenyő deszkából való kerek asztal. A' Prédikáló szék mellett levő papi szék előtt alig olvasható írással: Lauda Anima mea Dominum in vita mea. Vagyon a férfiaknak fenyő deszkából való egy néhány avatég székek, az asszonyoknak is rész szerént ujj résszerént avatég fenyő deszkából tserefa talpokon álló bomló székek. A Templomnak napkelet felől való végétől nem messze vagyon egy tserefa talpakon 's lábakon álló sengelyel fedett harangláb.

Forrás: MUE KGy PVJ 1808, 260-261. oldalak.

A szentháromsági unitárius kőtemplom leírása az 1847-es püspöki vizitáció szerint

Az 1803^{ban} tartatott vizsgáló szék munkálata 86, 87, 88 's 89^{ik} lapjain és az 1816^{ban} véghez vitt P. vizsgáló szék munkája 2^{ik} Jegyzőkönyv 15^{ik} lapján kívül írt belső fekvő jón épült régi fatemplom helyett, azóta új kő, cseréppel fedett templom építetett, melynek eleibe egy kised fatorony is emeltetett, melynek belsejében csinos fa székek talátnak, keleti végiben egy kőkar, nyugotiban egy fakar van alkotva, mellyet egy kised néhai mltgs Sárosi Ferentz Úrtól ajándékozott ócska orgona talátnak. A' templom északi oldalában egy diszes prédikáló szék

vagyon felemeltetve, 's annak felibe a régi megújított korona tétetve, mellynek külső kerületén ezen írás olvastatik: Az egy igaz Isten tiszteletére ujitották idősb Keresztesi Ferentz, Mihály, István és József testvérek 1834, – belől a korona mennyegzetén ez: Légy hív mindhalálíg 's néked adom életnek koronáját, – hátul a falon a koronáig felemelkedő táblázaton ez: Szólj uram, mert hallga a te szolgád, és kész tenéked engedelmeskedni. Az előbb nevezett kised fatoronyban két harangotska találtaték, mellyek közül a kissebbik öntetett azon két kis harangból, mellyekről az 1803^{ik} Püspöki visitatio munkálata 10^{ik} száma alatt emlékezett vagyon, és a mellyen ezen körül írás olvastatik: In honorem unis veri Dei per Christum procuratur sumptibus Ecclesia Unitaria in Sz. Háromság. Anno 1841. A' nagyobbikon mellyett Sz. Háromsági idősb Péterfi Ferencz és Nagy Anna saját költségeken öntettek, ezen körül írás van: Sz. H. R. Péterfi Ferencz és Nagy Anna az unitárius Eklésiának. Segesvár Lootz Fridrich által. 1841.

Forrás: MUE KGy, PVJ 1847, 44-45. oldalak.

A kőművesmesterrel kötött szerződés a kőtemplom építéséről (1828)

1828^{dik} Esztendő Április Holdnapja 23^{ik} napján a' Nemes Maros Széki Szt. Háromsági Nemes Unitárius Ecclesia én előttem ugyan ezen nemes Maros Székben Erdő Szt. Györgyön lakó Kőműves Mester Ember Liher János Uramot fogadá meg egy nyolczad fél öl hosszúságú és negyed fél öl szélességű Templomnak fel építésére a következő feltételek alatt:

1mo a Templomnak a világa hosszúságára való nézve 8^{ad} fél öl szélességére nézve 4^{ed} fél öl légyen

2° a Kőfalnak fokossága ahol oszlokok nem lesznek a földszínen feljöl harmadfél schugós ahol pedig oszlokok lesznek három egész schugo

3^{tio} Magassága pedig a kőfalnak a szerént rakodgyék a mint a nemes Ecclesiának fog tétzeni.

4to az Templom edgyik végében az útfelől kő kart rakni még pediglen úgy, hogy a karnak az allya boltozattal légyen két kő oszlop pedig éppen a mennyezetig emeltessék fel

5to egy betsületes kő predicallo széket rakjon – emellett a Templomnak körülös körül betsületes párkánt rakjon 's mind ezen fenn írtakat betsületesen bé vakollya 's meg meszellye 's a Templomhoz meg kívántató díszeket meg adgya.

A meg írtak szerénti Templomnak felépítéséért Kőműves Liner János Uramnak ígére

a.) kész pénzt váltó czédulában 300 az a háromszáz Renens forintot

b.) 17 az a tizenhét véka gabonát mellyek közül 7 véka Törökbúza 8 véka jól meg ehető kenyérnek való Búza két véka pediglen Tiszta Búza 's ez a nemes Ecclesia tartozik Szt. Györgyre által is szállítani

c.) 12 az a tizenkét vede tiszta jó mustot szüretkor, melynek maga tartozik hordót adni

d.) a nemes ecclesia köteles betsületes Intertentiot adni 's mindne nap három portio pálinkát, mely fél fertályt és fél fertálynak a fellit tésze

e.) a nemes Ecclesia a fen írt kőműves mellé minden napra annyi munkást állítani a mennyit kíván köteles hogy ha pedig a munkások nem léte miatt az kőműves maga munkáját nem folytathatná, azo esetten a Nemes Ecclesia a napszámba nap számát meg fizetni köteles, valamint szintén Liner János Uram is az alkalmas időben nem dolgoznék 's napot elhenyellené a Nemes Ecclesiának azon napszámot meg fizetni köteles

f.) a meg ígért summát a Nemes Ecclesia ángáriánként tartozik fizetni, még pediglen úgy, hogy az egész Templom kőfalai fél lesznek rakva ígért fizetésnek két része mennyen ki a harmadik része pedig maradgyon a vakolásra, meszelésre és párkány ki rakásra maradgyon.

g.) a felek egymás között vinculumot tévének 25 R. Forintot oly formálag, hogy a meg álló fél a meg nem álló félén tsak égy vice Tiszt Úr erejével is meg vehesse vétethesse

*Hogy ezen édgyezés a felek között mindenekben fen meg iratak szerént ment légyen véghez írtam meg én is fide méa mediánte¹ 's tulajdon nevem all írása és szokott petsétem erőssége alatt kiis adtam Szt. Háromságon az elől meg irt esztendőben és napon
Szent Háromsági Szeredai Benedek
Nemes Marus Szék hites Assessora*

Forrás: MUE KGy, SZUE, 2. csomag 30/5, 1-4. oldalak.

Péterfi Gergelyné Fekete Borbála kérelmes levele (1793)

Tekintetes Nemes Tiszti Szék!

A' közlebb mult T. Marchalis Szék alkalmatosságával bé nyujtottam vala a' Mtgs Groff Fő Király Biró Ur ő Nagyságához, egy alázatos Justantiámot az iránt mi némü kegyetlenséggel viseltessenek hozzám két fiaim Péterfi Miklós és Ferencz és mi némü gyámoltalan állapotban kellessék életemnek öreg napjait töltenem; de azon dolog a' Marchális Széknek nem lévén objektuma, reinviáltattam a' Tkts Tiszti Székhez, panaszom fel adása végett; alázatosan Reproducálván azért, a' Tisztelt Marchalis Székre bé nyujtott Könyörgő leveletem Sub A. mélyly töredelmességgel reménkedem a' Tekintetes Tiszti Széknek, hogy abban ki tett sérelmeimet könyörülő szivekre vévén, azoknak hathatos meg orvoslását ki eszközzeni méltóztassanak mivel különben utolsó szükségre kelletik jutnom. Várván Kegyes Választ maradtam

A' Tkts Tiszti Széknek alázatos szegény Szolgálója Bedében lakó Fekete Borbára árva Péterfi Gergelyné

Forrás: RNL MMH F 23. 136. állag, 272. sorszám, XXXVII. Mappa, Amm 2447 köteg.

Részlet Péterfi Gergelyné Fekete Borbála fiai elleni peres iratokból (1793)

1° Tudjae az Tanu értetté hogy az földmérés alkalmatosságával az többek között pénzt kértek a falutól Bedétől és néhai Péterfi Gergely kétt öl fáér hány forintokott adott s mitt mondott mikor adta oszt hogy nekem nints olyan pénzem hanem az feleségemnek vagyon abból adok s midőn adott is az falu is megadta az kétt öl fátt azon fátt ki vette el az exponens Asszonytól és kiadta el kinek mennyiér?

2° Mikor ezen kétt öl fa el adatott igazze hogy néhai Péterfi Gergely Uram a kétt fia itt Péterfi Miklóst és Ferentzett már kiházásította volt magától különösön is laktak minden föl kelhetőkből és földekből is kiadta részekett.

3° Hátt láttae tudjae az Tanu, hogy az exponens Asszony az Bedei jószág után jutott nyil erdőből valakinek adott volna el vagy az maga tüzire hordotta volna vagy pedig semmit nem is.

4° Néhai Péterfi Gergely Uram ittenn lakó Győr Lászlónak tizenhárom forintokott adván költsön minek utánna az fiaiatt ki házásította volna azonn pénzekett az exponens asszonynak melyik fija vette fel hire akarattja ellen.

5° Tudjae az Tanu néha Péterfi Gergely Uramnak mintjó gazdának feles pénze maradván azt melyik fija tette el az exponens asszonynak hite s akarattya ellen?

Követtkeznek az Vallok Neveik és Valamasaik

¹ legjobb lelkiismeretem szerint

1o Vallo Balog György szabad székel 52 esztendő
2dik Simon Péter szabad Ar 37
3k Bakó Mihály Ar 57 Kövesdi Péter Uram sellére
4k György Karatson Ar 39 Kövesdi Péter Uram sellére
5k Takáts Márton Ar 55 Melgos Gróff Lázár János Ur embere
6k Szabó Jóseff Ar 67 Melgos Gróff Lázár János Ur embere
7k Okla Tamás Ar 52 Barátosi László Ur sellére
8k Mgyari Isak Ar 57 szabad székel
9k Daratosi Márton Ar 39 Tsk Osvatt Sigmond Ur embere

Mi mind kilentzek az utrumban felvett 1^{on} midőn kérték volna néhai Péterfi Gergely uram szavából értettük hogy a felesége pénzéből adott három német forintokott és huszonnégyszázötven forintokott két öl fáér és pedig olyformánn, hogy az fánn ami nyereséget kap az is legyen az feleségé tudni illik ez most exponens asszonyé mertt ilyen szóval adá hogy ez a feleségem pénze akiből adtam s had fiazsék ismét nekik de azzon fátt az exponens asszonynak kissebb fia Ferentz adott el tíz M. forintokér Balog Lászlónak de azon pénzekből az exponens asszon részese volt e vagy nem, nem tudjuk. Ad 2um Tudjuk osztis minnyájan, hogy néhai Péterfi Gergely uram mind a két fiát ki házastván illendő részeket is ki adta volt a felkelhetőkhöz ugyan a földékből is meg osztottata volt már a midőn a kissebbik fia Ferentz a két öl fát kezéhez, vette el is adta Ad 3um nem hogy láttuk volna vagy tudnok hogy nyíl erdőkből fát hozott az exponens asszony de sőt még minnyájan adogatunk egy-egy darabokat s pénzzel is vet, úgy tüztelt a télen. A 4um Az utrumban feltett Győr László adósságát hallomásból tudjuk, hogy Péterfi Ferentz vette fel, hanem én Magyarai Izsák világosan tudom, hogy Péterfi Ferentz vette fel György Lászlótól tizenhárom forintot és annak utánna maga és testvére Miklósért vidualis intentertióban adták az exponens asszonynak az egész summát nem pedig rátájába ekkor pedig már ki voltak osztva mindenből az exponens két fiai sőt még mikor ezen pénz ki adatot is. Ad 5um hallottuk az exponens asszonytól, hogy néhai Péterfi Gergely halála előtt egy héttel hat száz forintot olvasot volt meg egy fűrész deszkán de mű nem láttuk bizonyosan nem is tudjuk, hanem mint hogy jó gazda volt néha Péterfi Gergely úgy tartottuk életibe, hogy volt pénze, maradt is, azt is hallottuk, hogy az exponens asszony ma és nagyobbik fia Miklós mind a ketten panaszkodtak Péterfi Ferentzre, hogy ő rejtette el a pénzt.

10^{ik} valló Szilágyi Zsuzsánna Nagy Pálné annor 46 az fenn írt kérdésekre vallani nem tudok hanem néhai Péterfi Gergely midőn halálra volt voltan az felesége most exponens asszony igen sietve híva házához ily szóval, hogy hal az ura, én elmentem mindjárt is meg hala, húzván le harisnyáját lábairól, egy kis koltsot le olda a szíjáról kissebbik fia Péterfi Ferentz, azzal töstént mene a föld pintzébe, egy kevés idő múlva onan feljövén látám azt, hogy az hunya alatt az ingin alól egy jó nagy tsonó nála méne egy fényes ládához nálla lévén a koltsa meg nyitá réja hajolván belé rejté ugyan meg hopana ezt pedig úgy tapasztalám, hogy nagy titkon tselekedte hogy senki észre ne vegye hogy ő mit tsinál mibe jár, pénz volt e vagy egyéb portéka nem tudom de mégis pénznek véltem lenni.

Forrás: RNL MMH F 23. 136. állag, 272. sorszám, XXXVII. mappa, Amm 2447 köteg.

Kozma Gergely ajánlólevele Péterfi Mózes részére a szentháromsági unitárius templom építéséhez szükséges adományok gyűjtéséhez (1828)

Toroczkai Nemes Unitária Szent Ekklésia minden élő Tagjai!

Nemes Maros Széken Szent Háromságon lévő azon Szegény Ekklésiánk melynek ez előtt Temploma Parochialis Telkei Külső feles Tenutumaikkal együtt erőhatalommal el-vétettek vala; azután pedig szildebb időszakasz előderültével Falu Köz Helyéből a' T. T. Felsőbbség által kiszakadatni rendelt Pusztára néhai boldog emlékezetű Gróf Gyulai József Úr Ő Nagysága Kegyes gratiájából K. Solymosból nyert Fa Templomát felépítette vala ugyan: de ezen avatag épület, az húzomos időnek vasfogai által megemésztetvén, leomláshoz közeledni kéntelenítettett. Hogy tehát Isteni Tisztelet Hajléka nélkül maradni ne kényszerítettessék magát kevés számból álló létéreis, megerőltette és a Környéki T. T. Kegyes Jóltevők segedelmeis Közbe járulván téglát vettetett, követ szerzett és hordott, 's Isten Segedelve által állandóbb Épületű Templom rakásához kezdett – de a' mellyet maga erején, több Jóltevők segedelmezés nélkül, tsak ugyan végre hajtani magát elégtelennek lenni előre érezi –

Bátorkodik azért ezen Péterfi Móses nevezetű Követje által, ezen Toroczkai Nemes Unitária Szent Ekklésia Buzgó, és sok más Szükös Ekklésiákkal elébi adakozó kegyességet éreztetett Tagjaihoz, azon alázatos kérelemmel folyomodni: Hogy egy kevés vasbéli adományjal, ezen istenes de költséges szándékát előseglleni ne terheltenessek, méltóztassanak – kiki az Adakozók közzül a' Követnek maga legitimálhatása végett, adományját ezen levélnek tiszta felére felírni vagy iratni nevével együtt bizodalmason kérettetvén.

Mely Kérelmes Szegény Ekklésiát énis fejenként Kegyességekben ajánlok, 's egyszersmind a' nevezett Követet ezen aláírásommal 's szokott petsétemmel erősített Levelem által hiteles Követnek lenni bizonyítok. Sz. Geritzén Maj. 11^{kén} 1828^{ban}

Kozma Gergely
Maros Széki Unitárius Esperes

Az ajánlólevél hátoldalán a következőket jegyeztél fel:

A túl irt Szent Háromsági Unitaria Szent Ekklesia hiv Követtye Péterfi Moses Uram, a melleje rendelt Egyházfiakkal és Tanulókkal meg járván Házanként a Thorotzkói Sz: Ekklesia Tagjai a nevezett szánakozásra inditto Ekklesia számára congerált eszerént

1mo Kész Pénzben – 5-öt Rns forintokat váltó czédula szerént számlálva

2° Vasban mind öszve nagyot és kitsint ösze véve 50 – ötven darabot – név szerént harmintz szál sing vasat – két egész kasza vasat – két lapos vasat – két fél kasza vasat – egy sing vas felit – három darab kasza vas darabokat – egy rosz karikát – egy rosz pöröjt – egy fél pöröj darabot – három darab jó arasznyi hosszúságu résszerént ki lapossított, résszerént négy szegre vert vasat – három darab jó tenyérni hosszúságu négy szegűeket egy tenyérni kasza vasformaju lapos darabot –

Mellyeket Lelki Örömmel ad és ajál a Thorotzkói Ekklesia az írt szent tzélra, kívánóan az Úr Istentől Kégyelmet és hathatós Segedelmet a Reformatio alatt levő tisztelt Ekklesia számára – melly Gyűjteményekről bizonyitt.

Thorotzkón. Május 27^{én} 1828

*Sebes Pál
Particula Rectora*

Mint hogy a Sz. Háromsági Unitaria Sz. Ekklesia követtye Péterffi Moses Uram hidegtelelésbeli betegsége miatt a Torotzko Sz Györgyi Unit Ekkla Tagjait személylesen el nem járhatta, ennek ki rendelt Egyházfiai keresték meg a Hiveket a segedelmezésért 's kaptanak e szerént:

1° Kész pénz egy ezüst forintot –

2° vasat 14 darabot mellyek közül négy sing vasakat Méltóságos Torotzkai Lajosné Úr Asszony ő Nagysága ajándékozott – ezeken kívül még egy sing vas, öt kapa, egy ép, kettő fok nélkül való, kettő jó fokkal szárnyai meg hasadásával – s még három darab otska vasat –

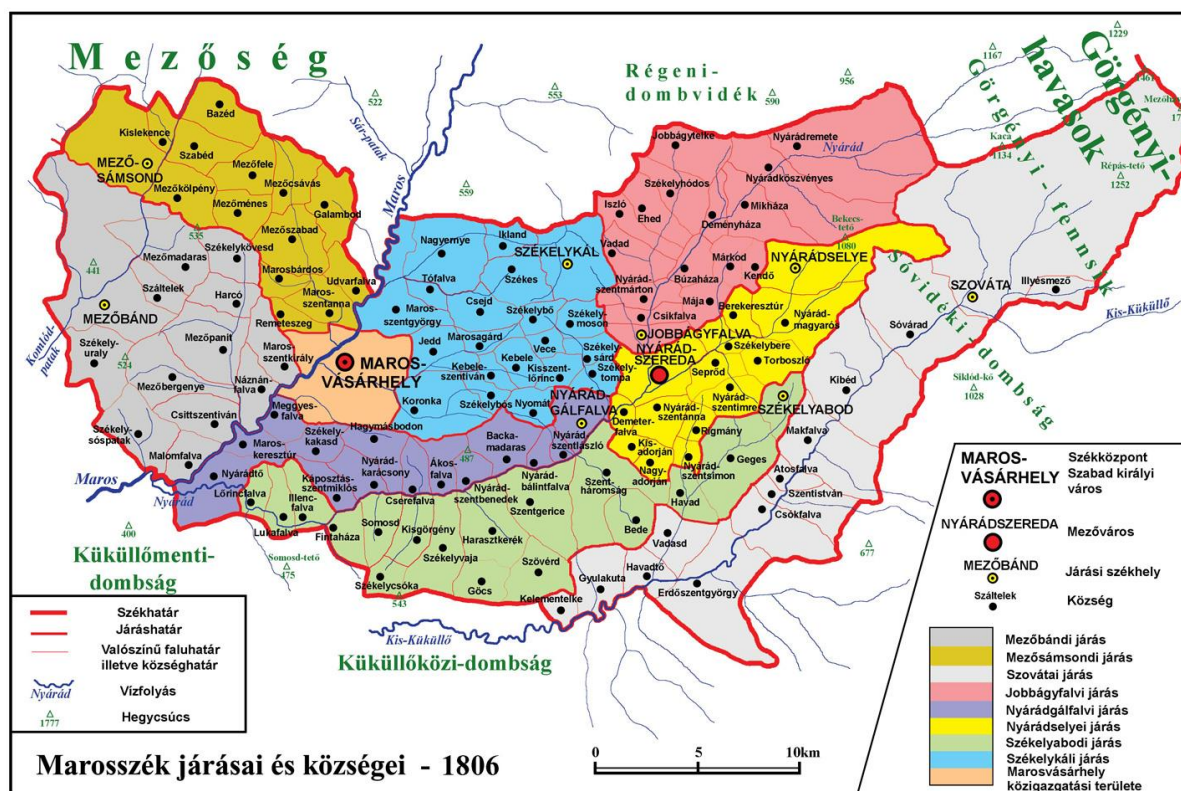
Mellyeket mü is szivbeli örömmel adunk, kívánván egyszersmint erőt és segedelmet az elkezdett Sz Czélra való jutására – ezekről bizonyít

Th. Sz. Györgyön Die 28^a 1828

*Kováts Péter Schola Rector
Gál István az írt Ekkla Papja*

Forrás: MUE KGY SZUE, 2. csomag, 30/3. sorszám, 1-4. oldalak.

Képmelléklet

1. ábra: Marosvásárhelyi járási és községi térkép 1806-ban

Forrás: Adatbank. Az erdélyi megyék közigazgatási határainak változása a középkortól napjainkig. <https://elekes.adatbank.ro/?terkep=68> (Letöltés dátuma: 2024.09.30.)

2. ábra: Részlet Erdély topográfiai térképéből, amelyen látható Szentháromság és a környező települések: Szentgerice, Nyárádszentlászló, Kisadorján és Bede (1790).

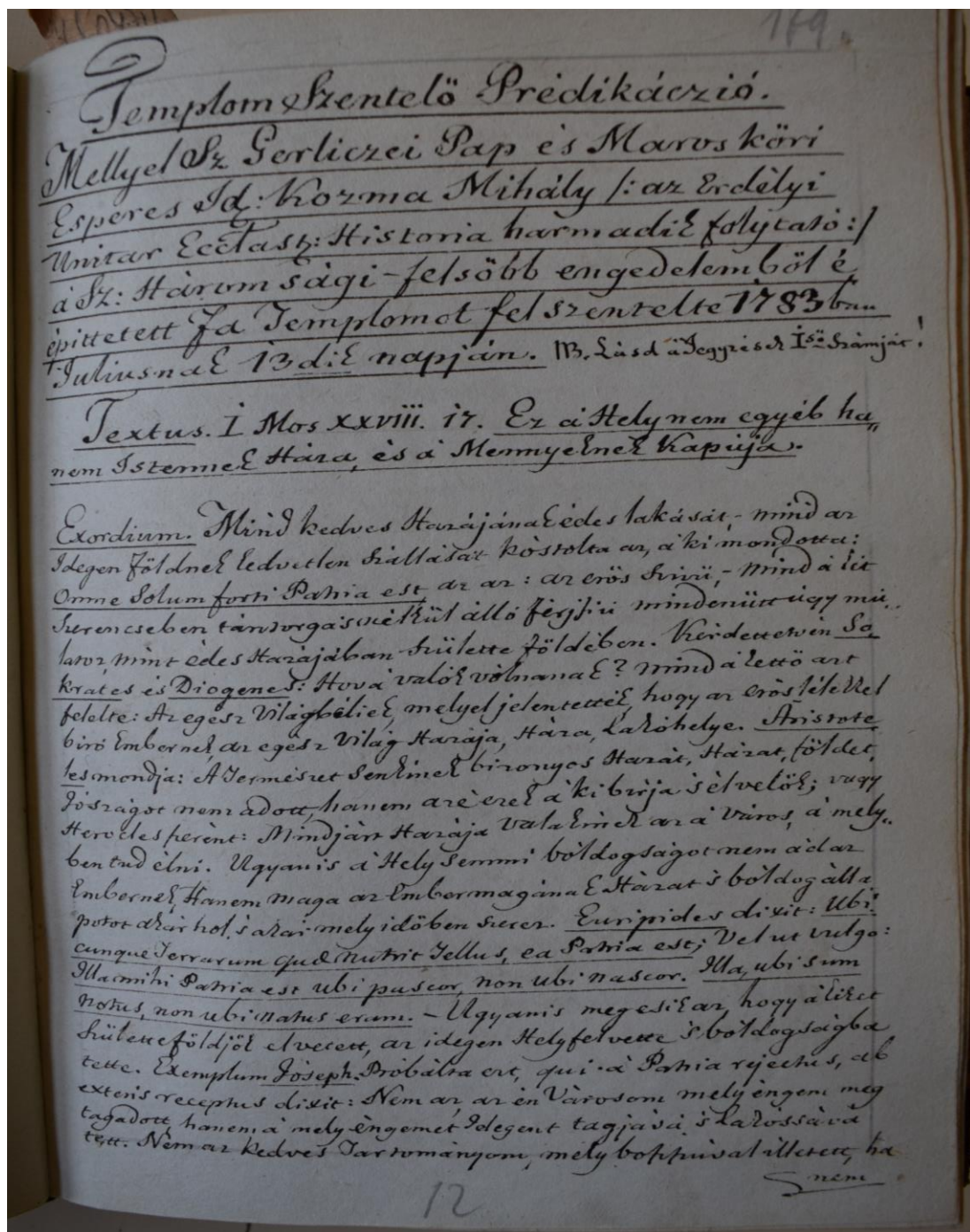
Forrás: Országos Széchényi Könyvtár.

<https://maps.hungaricana.hu/hu/OSZKTerkeptar/9/?list=eyJxdWVyeSI6ICJISUVSPShPU1pLSGllcmFyY2h5LTEpIn0> (Letöltés dátuma: 2024.09.30.)

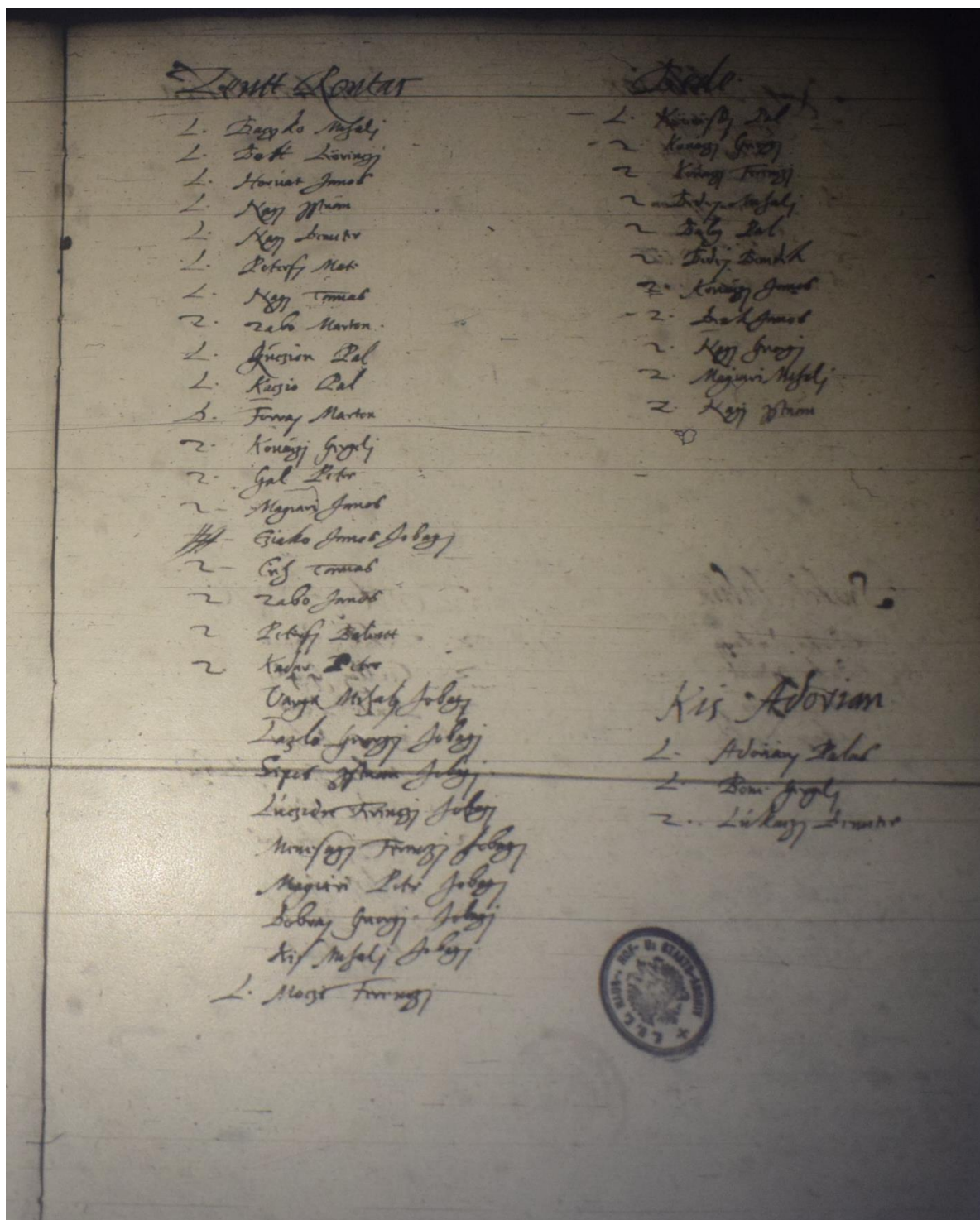
3. ábra: A szentháromsági római katolikus templom 1920-ban. A templom 1904-ben épült a régi gótikus templom helyett, a régi tornyát azonban meghagyták.

Forrás: Marosvásárhelyi Katolikus Gyűjtőlevéltár, 105. levéltári szám, Ágotha Endre 1926: Historia Domus Szentháromság, 3. oldal

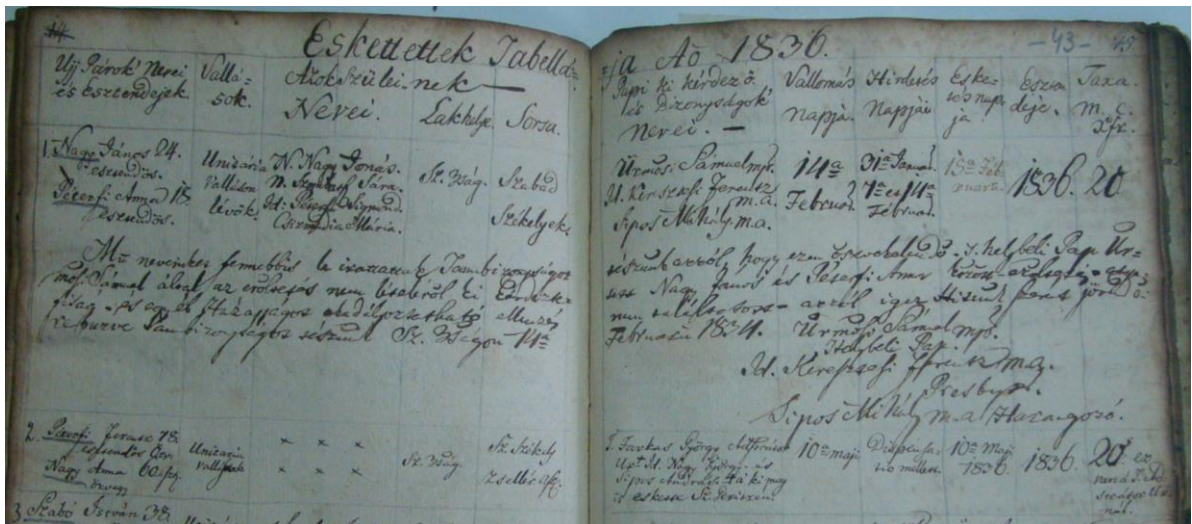
4. ábra: Részlet Kozma Mihály templomszentelő prédikációjából, amelyet 1783-ban tartott a szentháromsági unitárius fatemplom felszentelése során.

Forrás: Teleki-Bolyai Könyvtár, MS 0471, Jánosfalvi Sándor István 1861: Régi jeles halotti s más alkalmi beszédeknek gyűjteménye, Jánosfalva, Második darab, 179. oldal.

5. ábra: A Giorgio Basta által császári hűségre esketett szentrontási nemesek, lófők és szabad székelyek összeírása 1602-ből. A felvétel az MNL OL levéltárában levő mikrofilmről készült.

Forrás: MNL OL X10871 W718 X896.

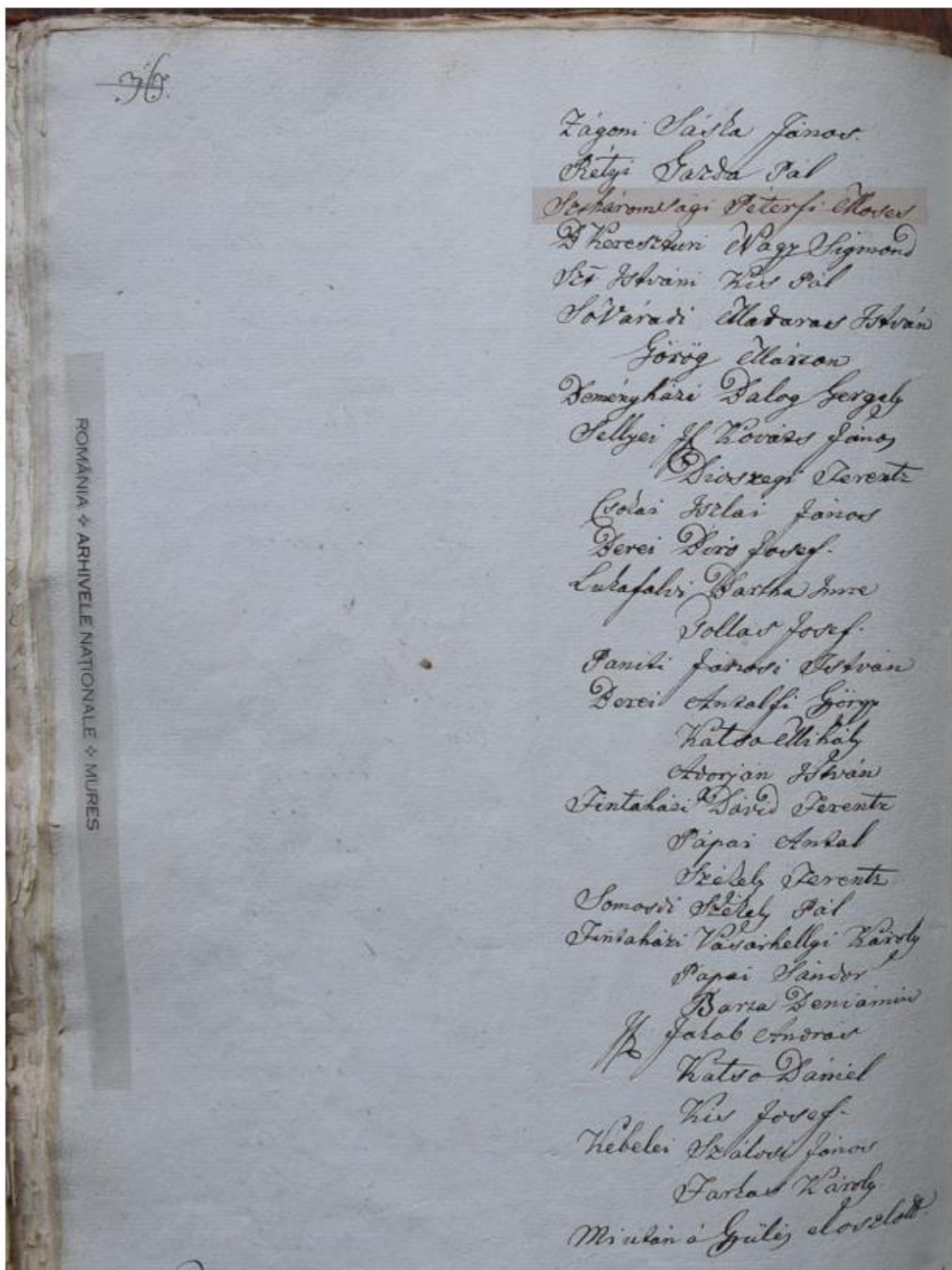
7. ábra: Részlet a szentháromsági unitárius anyakönyvből, amelyben feljegyezték Péterfi Ferenc és Nagy Anna házasságát, annak ellenére, hogy a házasságra Szentgericén került sor. Az esketést Farkas György unitárius pap végezte dispensatio (felmentés) mellett.

Forrás: RNL MMH F 1. 973. sorszám, 43. oldal.

8. ábra: Részlet a szentgericei unitárius anyakönyvből Péterfi Ferenc és Nagy Anna házasságáról. A bejegyzés szerint Péterfi Ferenc szabad székely és armalista, míg Nagy Anna zsellér asszony.

Forrás: RNL MMH F 417. 512. állag, 7. sorszám, 120. oldal.

10. ábra: Az 1834-ben megválasztott assessorok listája, közöttük Péterfi Mózessal:
 „Olvastatik az assessorok megpróbálására kirendelt bizottság jelentése melyben az hivatalra
 alkalmatosnak talált tagok neveik a Rendek eleibe terjesztetvén a következő Tagok a
 Felvételre méltónak ítéltetnek és egyszersmind feleskettetnek”

Forrás: RNL MMH F23, 115. állag, 195. sorszám, 35-36. oldalak.

11. ábra: A Péterfi családhoz tartozó legrégebbi fennmaradt sírkő a szentháromsági unitárius temetőben Péterfi Jánoshoz tartozik, aki 1856. március 27-én hunyt el 53 évesen.

Forrás: Saját felvétel.